

Liuksialan koulun ympäristön kulttuurimaisemakatsaus

Kangasalan kaupunki, kaavoitus
Ruut Rabinowitsch-Jokinen ja Anna-Leena Toivonen
kuvat: Kangasalan kaupunki
8/2022

Sisällysluettelo

Saate	2
Tarkastelualue	2
Maisemarakenne.....	3
Kulttuurimaiseman yleispiirteet	5
Arvoalueet	6
Näkymät.....	8
Rakennetun ympäristön ja viljelyalueiden kehitys 1912-2021.....	12

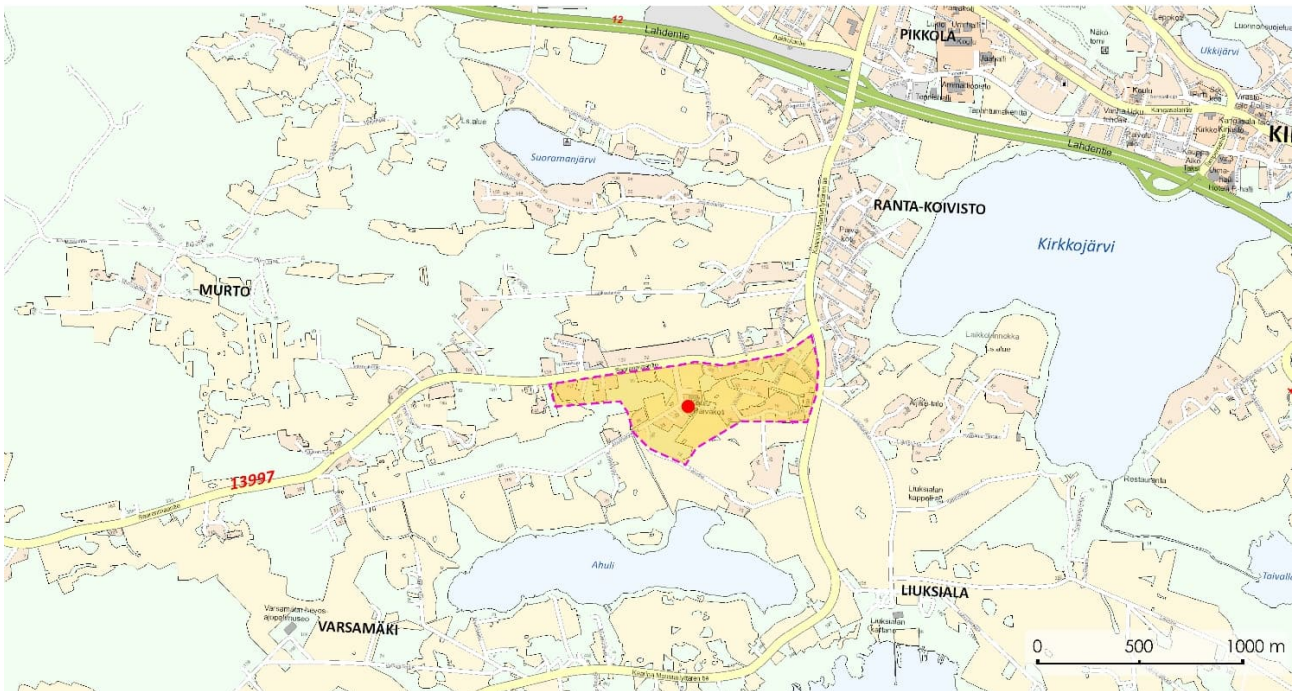
Saate

Tämän katsauksen tarkoituksena on luoda yleissilmäys Liuksialan koulun ympäristön kulttuurimaiseman piirteisiin ja toimia taustaselvityksenä asemakaavoituksen tarpeisiin. Katsauksessa käsitellään Liuksialan koulun ympäristön maisemarakennetta, kulttuurimaiseman yleispiirteitä, arvoalueita sekä tarkastellaan rakennetun ympäristön ja viljelyalueiden kehitystä ajanjaksolla 1912 - 2021.

Kulttuurimaisemalla tarkoitetaan katsauksessa rakennetun ympäristön ja ihmisen muokkaaman luonnon kokonaisuutta. Katsaus on laadittu kartta- ja muun lähdeaineiston sekä loka-joulukuussa 2021 tehtyjen maastotarkastelujen avulla.

1. Tarkastelualue

Tarkastelun keskiössä on Suntinmäen eteläosa Liuksialan koulun ympäristössä (kuva 1). Alue sijoittuu Saarenmaantien ja Kaarina Maununtytöntien risteyksen lounaispuolelle, nykyiseen Ranta-Koiviston kaupunginosaan. Matkaa alueen keskivaiheilta sen koillispuolella sijaitsevaan Kangasalan keskusta kertyy linnuntietä noin kolme kilometriä.

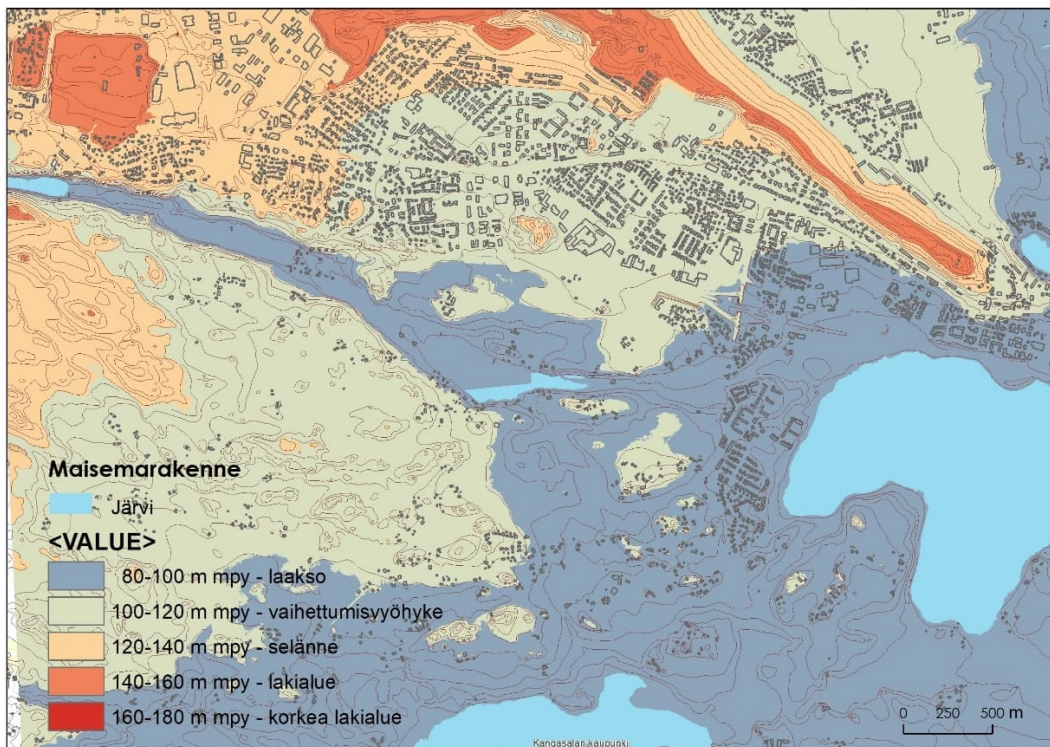
Kuva 1. Tarkastelualueen sijainti keltaisella korostettuna Kangasalan opaskartalla. Liuksialan koulua osoittaa punainen piste. Tarkastelualueen pohjoisrajalla kulkee Saarenmaantie ja itäpuolisella rajalla Kaarina Maununtyttären tie.

2. Maisemarakenne

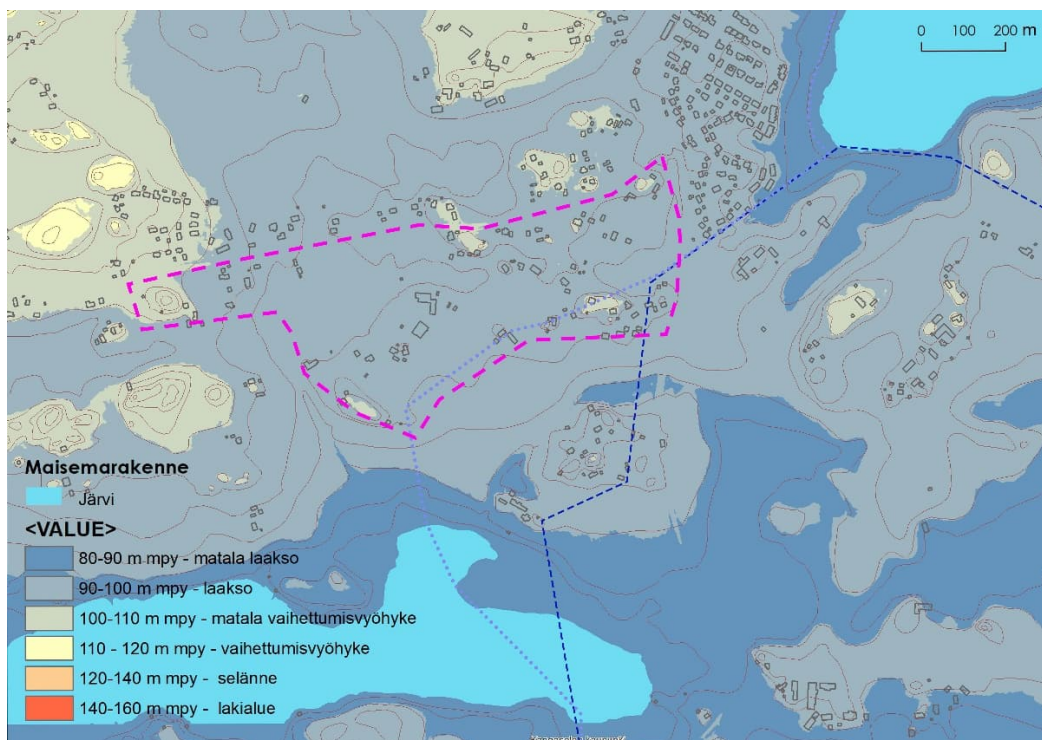
Tarkastelualue sijoittuu Hämeen viljely- ja järvimaan maisemamaakuntaan Keski - Hämeeseen. Alueen maisemalle ovat tyypillisiä komeat kallioalueet, harjut ja kallioperää peittävät moreenikerrostumat. Myös suuret järvet ja reittivedet sekä savikkoalueet ovat luonteenomaisia. Asutus on keskittynyt vesistöjen varsille, savikkoalueilla kumpare- ja ryhmäkyliin sekä myös harjuselänteiden rinteille ja lakialueille. (ProAgria 2016)

Ympäröivän maisemarakenteen (kuva 2) elementtejä ovat Kaukajärveltä Pitkäjärven kautta Suoramajärvelle jatkuva murroslaakso, Kirkkoharjun harjuselänne sekä Kirkkojärven, Ahulin ja Roineen rannoille levittäytyvä järvilaakso. Rakentaminen on alueella keskittynyt etenkin harjuselänteen alapuoliseen vaihtumisvyöhykkeeseen.

Tarkastelualueen rajaus sijoittuu maisemarakenteessa järvilaaksoon, jossa sijaitsee muutamia pieniä kumpareita (kuva 3). Tarkastelualueen kaakkoiskulma muodostaa reunavyöhykettä arvoalueille suuntautuen.

Kuva 2. Maisemarakennekartta tarkastelualueen ympäristöstä. Kirkkoharju erottuu lakialueena.

Kuva 3. Tarkennettu maisemarakennekartta tarkastelualueen lähiympäristöstä. Tarkastelualue on rajattu punaisella katkoviivalla. Kuvan kaakkoisosassa sijaitsevat arvoalueet: tumman sinisellä katkoviivalla rajattu valtakunnallisesti merkittävän rakennettu kulttuuriympäristö sekä palloviivalla rajattuna maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

3. Kulttuurimaiseman yleispiirteet

Tarkastelualue käsittää avoimuudeltaan vaihtelevaan viljelymaisemaan ja Ranta-Koiviston omakotialueeseen kytkeytyvän väljästi rakennetun pientaloalueen Liuksialan koulun ja päiväkodin läheisyydessä. Tarkastelualue on pinnanmuodoiltaan melko tasaista ja maaperältään pääosin hiesua ja moreenia. Maiseman vallitsevia piirteitä ovat väljät puutarhamaiset pihat, pääosin yksi- tai puolitoistakerroksiset harjakattoiset asuinrakennukset, pellot ja pienialaiset metsiköt. Tarkastelualueita rajaavat maantiet sen pohjois- ja itäreunoilla (Saarenmaantie ja Kaarina Maununtyttären tie). Tarkastelualueen metsiköt ovat muutamia pieniä metsäisiä mäkiä lukuun ottamatta pääosin nuoria lehtipuuvaltaisia metsittyneitä peltoalueita.

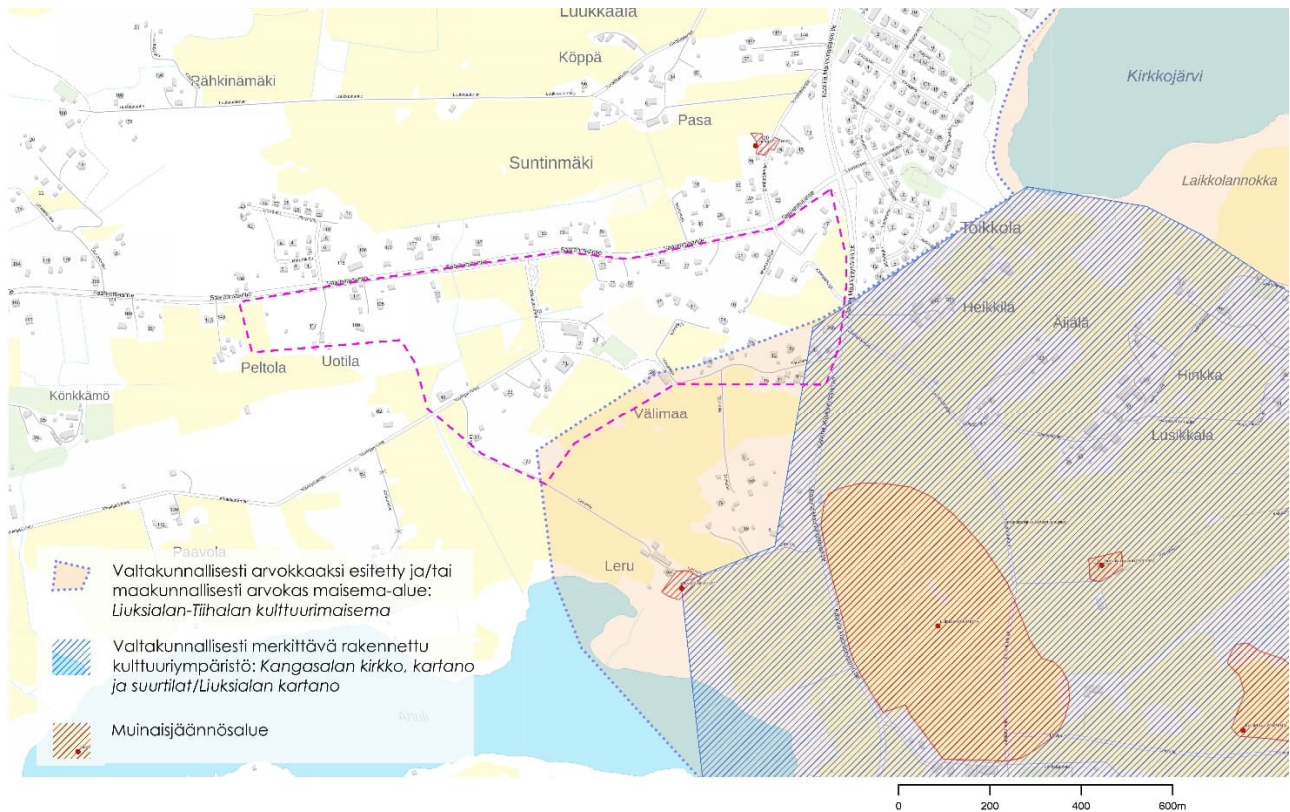
Kuva 4. Ortoilmakuva alueelta keväällä 2022. *Droonikuvaus: Kangasalan kaupunki/Jari Mäki*

Laajemmalla tarkastelulla aluetta ympäröivät järvet (Ahuli, Suoramajärvi ja Kirkkojärvi), puoliavoimet ja avoimet viljelysmaat sekä kaakossa Ranta-Koiviston omakotialue. Ahuli ja Kirkkojärvi ovat luonnonsuojelulain nojalla suojeltuja ja kuuluvat Natura 2000 -verkostoon.

Suntinmäki on vanhaa kyläasutusalueetta, jolle on kohdistunut rakentamispaineita jo pitkään. Alue on täydentynyt poikkeusluvituksen ja myöhemmin 2000-luvulla suunnittelutarveratkaisujen mahdollistamana. Rakennettuun ympäristöön lukeutuukin iältään vaihtelevia asuin- ja talousrakennuksia. Alueella on sijainnut koulu yli sata vuotta ja nykyiset Liuksialan koulu- ja päiväkotirakennukset on rakennettu vuosina 1953-2012. Katsauksessa koulurakentamiseen (Kangasalan kunta 2018) kuvataan koulukokonaisuutta näin: *"Liuksialan koulu (1953 Arkkitehti L. E. Hanstén) säilyi pitkään pikkukouluna. Ranta-Koiviston alueen rakentamisen jälkeen Suntinmäen alueelle etsiytyi paljon lapsiperheitä, ja koulua laajennettiin 1990-luvulla hienosti vanhaan osaan sovitettulla siivellä. Uusi laajennus oli tarpeen seuraavalla vuosikymmenellä, jolloin rakennettiin pihapiiriin erillinen uudisrakennus. Koulun paikka on kylämäisen ympäristön keskus, jonka lähistöön taajama on laajentumassa. Alkuperäinen koulu laajennuksineen on edustava, kahta aikakautta kuvastava rakennuskokonaisuus. Massoittelultaan kömpelömpi erillinen uudisosa hyödyntää koulun piha-alueita ja korostaa siten paikan merkitystä."*

4. Arvoalueet

Tarkastelualue rajautuu kaakkoiskulmastaan Pirkanmaan maakuntakaava 2040:ssä osoitettuun maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen: *Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisemaan ja Valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön: Kangasalan kirkko, kartano ja suurtilat/Liuksialan kartano*. Lisäksi Museoviraston paikkatietoaineistojen perusteella tarkastelualueen läheisyydessä, mutta tarkastelualueen ulkopuolella sijaitsee muinaisjäännöksiä rauta- ja historialliselta kaudelta. Muinaismuistolaki kieltää toimenpiteet, jotka saattavat olla vaaraksi muinaisjäännökseen säilymiselle (MML 1 §).

Kuva 5. Rakennetun ympäristön tunnetut arvoalueet tarkastelualueen (punainen katkoviiva) läheisyydessä.

Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointi on osa Pirkanmaan maakuntakaava 2040 -työtä. Maakunnalliset alueet vahvistuvat maakuntakaavassa. Alueiden valinnan tarkoituksena on turvata edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt perustuvat Museoviraston laatimaan inventointiin (RKY). Se on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot, kohteiden alueellinen monimuotoisuus ja ajallinen kerroksisuus tulee turvata kaavoituksessa.

5. Näkymät

Näkymät tarkastelualueita kohti

Maastotarkastelussa havainnoidun perusteella, tarkastelualueen suuntaan syntyy kaukonäkymiä idän - lounaan puoleisten viljelyalueiden ja Leruntien suunnalta (kuva 7). Avoimuudeltaan vaihtelevaa viljelymaisemaa reunustavat loivasti pohjoisen suuntaan kohoavien peltojen reunamilla sekapuuston ja rakennusten monimuotoinen reunavyöhyke. Tarkastelualueen kaakkoiskulma muodostaa maisemarajaa sen kaakkoispuolen arvoalueille päin. Huomattavana elementtinä erottuu myös voimalinja.

Kuva 6. Viistoilmakuva kaakosta kohti tarkastelualueita ja arvoalueiden maisemarajaa. Oikeassa reunassa Kaarina Maununtytären tie. *Droonikuvaus: Kangasalan kaupunki/Jari Mäki*

Saarenmaantien puolelta avautuu näkymäakseli Liuksialan koulun suuntaan (kuva 8), mutta muutoin tien reuna on näkymiltään tarkastelualueelle päin verrattain sulkeutunut.

Myös Kangasalan kulttuuriympäristöohjelmassa (Kangasalan kunta 2004) esitettiin havaintoja tarkastelualueen eteläosan viljelymaisemaa rajaavasta reunasta ja Saarenmaantieltä koulun suuntaan syntyvästä näkymästä sekä annettiin suositus niiden säilyttämisestä.

Kuva 7. Näkymä idästä kohti tarkastelualueutta. Oikealla reunassa Tähkätien ja Kaarina Maununtyttären tien risteys.

Kuva 8. Näkymäakseli Saarenmantieltä Liuksialan koulun suuntaan.

Näkymät tarkastelualueelta käsin

Tarkastelualueelta käsin syntyy avaria kaukonäkymiä viljelymaisemiin kaakon - lounaan suuntaan sieltä täältä. Näistä erityisenä näyttäytyy kaukomaisema Liuksialan koululta etelään (kuva 9 ja kansi). Talviaikaan siintää maisemassa Ahulin jääpeite.

Muina huomionarvoisina maiseman piirteinä erottuvat viehättävät koivukujanteet Kantolankujalla (kuva 10) ja Tähkätieltä etelään haarautuvalla tiellä (kuva 11) sekä Tähkätien monimuotoinen tiemaisema (kuvat 12-13).

Myös näissä havainnoissa on yhtenevyyttä Kangasalan kulttuuriympäristöohjelman suosituskartan kanssa. Suosituskartassa (Kangasalan kunta 2004) viljelymaisemat tarkastelualueen eteläpuolella huomioitiin merkityksellisinä, mutta hienovaraista uudisrakentamista kestävinä sekä koululta etelään avautuva näkymä avoimena pidettävänä. Joitakin eroavuuksiakin löytyi. Suosituskarttaan ei sisälly kannanottoa alueen koivukujanteiden tai Tähkätien osalta. Toisaalta siinä tunnistettiin Kaarina Maununtyttären tien reuna-alueella sekä koulun itäpuolella paikoin maisemallisia arvoja ja suositeltiin rakentamisen rajoittamista. Osa näistä alueista on sittemmin sulkeutunut peltojen metsityttyä.

Kuva 9. Liuksialan koululta etelään avautuu kaukonäkymä.

Kuva 10. Kantolankujan koivukuja ja viereisiä peltoja.

Kuva 11. Koivukuja Tähkätieltä etelään. Kuja alittaa vaimalinjan.

Kuvat 12-13. Tähkätien tieympäristöä.

6. Rakennetun ympäristön ja viljelyalueiden kehitys 1912-2021

Rakennetun ympäristön ja viljelyalueiden kehityksen ajallista katsausta varten on koostettu teemakartta alueen nykyisen rakennuskannan tiedossa olevista rakennusvuosista sekä karttatarkasteluihin perustuva kuvasarja. Tarkastelualueen rakennuskannan rakennusvuosien aineistolähteenä on käytetty valtion rakennus- ja huoneistorekisterin tietoja sekä joitakin kaupungin rakennuslupa-arkistoon perustuvia tarkennuksia. Asuinrakennuskanta on rakentunut pääosin 1990-luvun jälkeen.

Kuva 14. Tarkastelualueen rakennuskannan rakennusvuosia.

Karttatarkasteluihin vuosilta 1912 -2021 perustuvassa kuvasarjassa rakennusten ja peltojen sijainnit on esitetty osin karttatulkintaan perustuen. Kuvien laadinnassa on hyödynnetty vanhoja Maanmittauslaitoksen maastokarttoja vuosilta 1961 ja 1980 (kuva 10) sekä 1989 ja 2021(kuva 11) sekä Kangasalan kaupungin kantakarttaa joulukuulta 2021. Kuvasarjasta on havaittavissa viljelyalueiden supistuminen ja asutuksen lisääntyminen. Rakentaminen on

ollut vilkasta Saarenmaantien varressa ja varsinaisella katsauksen tarkastelualueella etenkin vuoden 1998 jälkeen.

Maanviljely on ollut alueella ja historian saatossa merkittävä maiseman muokkaaja. Vanhaan, tiettävästi vuodelta 1912 peräisin olevaan karttaan perustuvassa kuvassa (kuva 12) viljelyalueet peittävät valtaosan maa-alueesta. 1960-luvun tilanteessa muutosta tähän ei vielä suuresti ole havaittavissa. Yhä nykyäänkin, pellot ovat merkittävä osa maisemaa, vaikka niiden pinta-ala on selvästi vähentynyt 1960-luvun jälkeen. Yhtenevimmin viljelyalueet ovat säilyneet 1960-luvulta nykypäivään Ahulilta (järveltä) Kirkkojärvelle ulottuvalla vyöhykkeellä.

Kuva 15. Rakennukset ja viljelyalueet vuosina 1961 ja 1980 (järjestys ylhäältä alas). Mustalla rakennukset, harmaalla viljelyalueet ja järvet.

Kuva 16. Rakennukset ja viljelyalueet vuosina 1998 ja 2021 (järjestys ylhäältä alas). Mustalla rakennukset, harmaalla viljelyalueet ja järvet.

Kuva 17. Asuinpaikat ja pellot tiettävästi vuonna 1912. Tummimmalla asuinpaikat, harmaalla viljelyalueet ja järvet.

Lähteet:

Kangasalan kunta, 2018. Katsaus Kangasalan koulurakentamiseen. 14 s.

Kangasalan kunta, 2004. Kangasalan maaseutualueiden kulttuuriympäristöohjelma. 182 s.

ProAgria 2016. Maisema, opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun. ProAgria Etelä-Suomi ry, Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset. 69 s.

Valtioneuvoston päätös YM/2021/70;

<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8076df79>

Kartta- ja paikkatieto-aineistot:

Kangasalan kaupunki

Maanmittauslaitos

Vanhatkartat.fi -palvelu, kartta vuodelta 1912

Museovirasto, muinaisjäännösrekisteri ja RKY aineisto

Pirkanmaan maakuntakaavan 2040 paikkatietoaineisto

Verkkosivustot:

Pirkanmaan liitto, maakuntakaava- sivusto: [Maisema-alueet | Pirkanmaan maakuntakaava 2040](#) (viitattu 11.1.2022)

Ympäristöministeriö: [Ymparisto > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet \(VAMA 2021\)](#) (viitattu 11.1.2022)